

Kinderen van Abraham

Voorganger: Ds. Heleen Weimar

Lezingen:

1^e schriftlezing: Genesis 15,1-6

2^e schriftlezing: Lucas 19,1-10

Zacheüs is te klein

1

Verteller:

Kijk, daar zit Zacheüs, in het tolhuis van Jericho. Zacheüs is een tollenaar, hij werkt voor de Romeinse bezetters. Iedereen die vanuit het Zuiden over de hoofdweg Jericho binnen wil komen, moet hem tol betalen. Eigenlijk 1 euro, maar Zacheüs vraagt 2 euro. Eén euro voor de Romeinen en 1 euro houdt hij zelf. Zijn naam, Zacheüs, betekent 'zuiver' of 'rein'. Iemand die heel schoon is dus, met schone handen en een zuiver hart. Maar bij Zacheüs gaat dat niet op: hij maakt vuile handen. Hij is wat je noemt een rijke stinkerd. Iedereen kijkt op Zacheüs neer. Niet alleen omdat ze hem maar een min mannetje vinden. Hij is ook letterlijk een klein mannetje, een onderdeurtje.

Tijdens de vertellerstekst lopen de kinderen, één voor één of in groepjes vanaf de deur bij het orgel (de Zuiderpoort) langs het tafeltje van Zacheüs en betalen hem tol. Eén kind loopt met een fiets aan de hand. De kinderen die tol hebben betaald, gaan in het tienervak bij hun ouders zitten. (Zacheüs zit met zijn rug naar het raam, zijn gezicht naar de gemeente.) Als iemand maar één euro geeft, zegt en gebaart Zacheüs dat er nog één bij moet. Telkens één euro gaat in de geldkist, één euro stopt hij in zijn eigen portemonnee.

2

Verteller: Opeens komt er iemand aanrennen door de Noorderpoort.

Hardloper: (roept heel hard) JEZUS KOMT ERAAN! DE BEROEMDE PROFEET JEZUS KOMT NAAR JERICHO TOE! HIJ IS ER AL BIJNA! (Hij voegt zich bij zijn stadgenoten in het tienervak.) Zacheüs spitst zijn oren en loopt dan ook naar Jericho-centrum (tienervak). Gaat achteraan staan.

3

Verteller:

De mensen in Jericho zijn meteen in rep en roer. Over Jezus doen veel verhalen de ronde. Zijn naam betekent: God redt. Op allerlei manier laat Jezus zien dat God dat echt doet! Er worden mensen gered die zijn vastgelopen in hun leven. Er worden mensen gered die ziek zijn. En pas nog, vlakbij Jericho, was er een blinde van zijn blindheid genezen. De blinde kan weer zien! De mensen stellen zich op aan de kant van de weg waar Jezus langs zal komen, om straks een glimp van

hem op te kunnen vangen. *(Iedereen gaat staan.)*

Tijdens de vertellerstekst praten de inwoners van Jericho (duidelijk zichtbaar en hoorbaar) met elkaar over wat ze van Jezus hebben gehoord en wat ze verwachten te gaan zien. Als iedereen gaat staan worden ook de spandoeken uitgerold en omhoog gehouden.

4

Verteller:

Ja, maar nu zien de kinderen van Jericho natuurlijk niets meer, tussen alle grote mensen in. Zij willen Jezus ook zien. Sommige mensen maken ruimte voor de kinderen, zodat ze vooraan kunnen staan. Vaders en moeders tillen hun kinderen op en nemen ze op de schouders. Er zijn kinderen die op bankjes langs de kant van de weg klimmen (*stoelen*). Eén kind gaat op de bagagedrager van een fiets staan.

Tijdens het vertellen wordt dit alles wordt duidelijk zichtbaar uitgebeeld.

5

Verteller:

Wie ook niets kan zien is Zacheüs, helemaal achteraan. Zacheüs probeert zich naar voren te wurmen (*langs het muurtje*) om Jezus ook te kunnen zien, maar de mensen maken geen plaats voor hem. Ze hebben namelijk een ontzettende hekel aan Zacheüs. Ze gaan hem echt niet helpen. Dat gaat niet lukken.

Opeens krijgt Zacheüs een idee! *Hij wurmt zich uit de menigte en rent naar een grote vijgenboom langs de kant van de weg en klimt erin.*

Net op tijd! Daar komt Jezus aan, met een paar van zijn leerlingen.

Jezus (met tas om) komt aanlopen vanuit de Noorderpoort. De kinderen en hun ouders roepen: 'Hallo Jezus!' 'Welkom Jezus!' 'Hosanna!' 'Komt u bij ons eten, Jezus?' En ze zwaaien met hun spandoeken en vlaggetjes. Jezus geeft handen, aait kinderen over de bol, omhelst her en der iemand (en doet hierin voor de paus niet onder), maar gaat niet op uitnodigingen in.

6

Verteller:

Wat een geweldig onthaal! Daar hoort muziek bij. Laten we de eerste twee coupletten zingen van 'Er is geen plaats' (Lied 186)

7

Jezus: Hé, wat zie ik hier een bijzondere vijg aan de boom!

Jij bent toch Zacheüs, de man met de mooie naam?! 'Een mens met schone handen en een schoon hart', wil je dat zijn? Kom dan vlug naar beneden! Ik wil jouw gast zijn. Ik wil graag bij je komen eten!

Zacheüs klimt uit de boom en neemt Jezus en zijn leerlingen mee naar het toehuis. Zet stoelen erbij en eten en drinken op tafel.

8

Verteller: De inwoners van Jericho zijn verontwaardigd dat Jezus juist bij Zacheüs op bezoek gaat.

De inwoners roepen luid dingen als: 'NOU JA?!' 'WEET U WEL WAT EEN AFZETTER DAT IS?!' 'GAAT U ETEN BIJ EEN LANDVERRADER?!' En ze mopperen tegen elkaar dat Jezus zijn vrienden niet weet uit te kiezen. Teleurgesteld gaan ze weer zitten.

Ondertussen zien we Zacheüs verguld eten en drinken presenteren.

9

Zacheüs gaat staan voor een toespraak. Tikt tegen zijn glas en zegt (in de microfoon):

Zacheüs: Beste Jezus, ik ben zo blij dat u mij op kwam zoeken! Ik was helemaal de weg kwijt, maar u ging naar mij op zoek. U riep mijn naam en nu weet ik weer wie ik ben en wat ik moet doen:

Ahum, hierbij verklaar ik dat ik de helft van wat ik heb aan de armen zal geven. En wat ik teveel aan tolgeld heb gevraagd, dat geef ik terug, wel vier keer zoveel.

Zacheüs stapt op de diaken af. Samen lopen ze naar de collectezakken. De helft van wat er in zijn portemonnee zit, stopt Zacheüs in een collectezak. Daarna loopt hij naar het kindervak en geeft alle kinderen geld terug.

Ondertussen is ook Jezus gaan staan. Haalt zijn bijbel uit zijn tas en leest voor:

Jezus: Vandaag is er redding gekomen voor dit huis, want ook Zacheüs is een zoon van Abraham. De Mensenzoon is gekomen om te zoeken en redden wat verloren was. (Lucas 19, 9-10)

10

Verteller: We zingen de laatste drie coupletten van het Zacheüslied:

Gemeente van Jezus Christus,
Sola fide - alleen door geloof wordt een mens gered. Dit is één van de pijlers van de reformatie, één van de vijf zogenoemde sola's: *sola fide, sola gratia, sola scriptura* enzovoort. Deze maand september richten we ons in de kerkdiensten op het *sola fide*. Kunnen wij

daar nog op bouwen? Ook vijfhonderd jaar later, in een tijd met heel andere vragen en omstandigheden dan die van Luther en Calvijn?

Sola fide houdt een ferme afbakening in. Door de reformatoren werd hiermee een scherpe grens gesteld: alleen door geloof wordt een mens gered, en dus niet door goede werken te doen, of door aflaten te kopen, of missen te laten lezen voor overledenen.

Alleen door geloof wordt een mens gered. Gaat dit ook op voor Zacheüs?

Dat Zacheüs gered wordt, dat is zonneklaar. Hij was vastgelopen in een levenswijze die hem naar de ondergang voerde. Niet financieel, nee dat niet. Door zijn werk voor de bezetter en zijn financiële malversaties groeide zijn bezit met de dag. Maar sociaal ging het wel degelijk bergafwaarts. De mensen moesten hem niet, hij raakte steeds meer in een isolement. En ook met zijn ziel ging het niet goed. Ondanks zijn rijkdom was er een leegte in zijn leven. Zacheüs was teleurgesteld, in het leven, in zichzelf. En ook de goede God zou vast met afkeuring op hem neerzien.

Zacheüs werd gered van geloofsbeelden die zijn leven beheersten. Een Godsbeeld, vijandsbeelden, een zelfbeeld, levensbeelden waar hij in was gaan geloven. Bijvoorbeeld dat geld gelukkig maakt, en veel geld heel gelukkig. Of dat je mensen die jou links laten liggen, met gelijke munt moet betalen. Of dat gedane zaken geen keer nemen. Of dat Gods gunst, Gods liefdevolle blik, nooit gratis is, maar door een mens moet worden verdiend.

Zacheüs redding ging met een ware beeldenstorm gepaard. Al die geloofsbeelden die hem gevangen hielden, moesten stuk voor stuk aan diggelen vallen.

Zacheüs werd dus gered van zijn geloof. Van een geloof dat hem had geklemgezet.

Maar werd hij ook gered door zijn geloof?

Zo wordt het niet benoemd door Jezus, niet in dit verhaal. Terwijl daar in andere genezingsverhalen of verhalen over redding wel duidelijk sprake van is. 'Je geloof heeft je gered' - dat zegt Jezus tegen de vrouw die al twaalf jaar aan bloedverlies leed en Jezus' mantel aanraakt (Matteüs 9,22; Marcus 5,34; Lucas 8,48). Hij zegt het tegen een blinde in de buurt van Jericho, die luidkeels 'Zoon van David, ontferm je over mij!' roept (Marcus 10,52; Lucas 18,42); tot een vrouw die als zondares bekend stond, en die Jezus' voeten zalfte (Lucas 7,50); en tot een melaatse, een Samaritaan, die speciaal terugkomt om God te loven en Jezus te bedanken (Lucas 17,19).

Maar tegen Zacheüs zegt Jezus dit niet. In het verhaal van Zacheüs redding gaat het niet om zijn geloof, maar om zijn zoektocht. In dit verhaal is 'zoeken' één van de sleutelwoorden. 'Zacheüs zoekt ernaar om Jezus te

zien, wie hij was' staat er letterlijk in het verhaal. De NBV geeft het weer met 'hij wilde Jezus zien, om te weten te komen wie hij was'. Maar Zacheüs is dus eigenlijk aan het zoeken, hij is op zoek. Als er al sprake is van geloof in dit verband, dan gaat het om een zoekend geloof. Niet een vast vertrouwen, niet een overtuiging, maar eerder een verlangen, een reiken naar het onbekende, een neigen naar de ander.

En nu is dé grote verrassing in het verhaal, dat op het moment dat Zacheüs op zoek gaat om Jezus te zien, Jezus op zoek is naar hém! En ze vinden elkaar bij de vijgenboom, wanneer Zacheüs vanuit zijn uitkijkpost omlaag ziet en Jezus omhoog.

Aan het eind van het verhaal zal Jezus zijn zoektocht naar Zacheüs kenschetsen met de woorden: 'De mensenzoon komt om te zoeken en te redden wat verloren is.' Het is een citaat van Ezechiël 34,16, waarin het gaat over God, die als een herder zijn kudde, zijn mensenkinderen bijeenbrengt en zoekt naar de verloren schapen. Door dit citaat te gebruiken identificeert Jezus zijn eigen zoektocht met die van God. Jezus zoekt in naam van de Eeuwige, zijn God, naar wie verloren dreigen te raken.

Het verhaal van Zacheüs gaat dus over een mens die God zoekt. En God die een mens zoekt.

Een mens zoekt God. En God zoekt de mens.

Het is door deze dubbele beweging, deze toenadering van een mens uit en van God uit, dat Zacheüs uiteindelijk wordt gered.

Als er al sprake is van redding door geloof in dit verhaal, dan gaat het om geloof als een zoektocht, een verlangen, geloven als reikhalzend uitzien, geloof als een toenadering van twee kanten uit, van een mens uit én van God uit.

Aan het eind van het verhaal zegt Jezus nóg iets heel wezenlijks, vóór het citaat over zoeken en redden uit Ezechiël. Jezus reageert op het radicale besluit van Zacheüs om afstand te doen van de helft van zijn bezit, dat aan de armen te geven en te vergoeden wat hij anderen heeft afgeperst. Jezus zegt daarop: 'Vandaag is dit huis redding ten deel gevallen, want ook Zacheüs is een zoon van Abraham.' Hij richt zich met deze woorden niet alleen tot Zacheüs zelf, maar ook tot zijn leerlingen en tot de inwoners van Jericho, die verontwaardigd waren dat Jezus zich inliet met een tollenaar. Eigenlijk gaat het in deze uitspraak van Jezus óók over toenadering. Impliciet zegt Jezus hiermee hoe belangrijk het is dat de kinderen van Abraham met elkaar in gesprek blijven, elkaar blijven opzoeken, elkaar niet uitsluiten en veroordelen.

De Tsjechische theoloog (en filosoof en psycholoog) Tomáš Halík denkt hierbij, in zijn boek *Geduld met God* (Boekencentrum/Pelckmans 2014), vooral aan het gesprek tussen gelovigen en twijfelaars. Hij meent dat

beide groepen daar iets aan kunnen hebben en van elkaar kunnen leren. Halík ziet in de figuur van Zacheüs, die zich schuilhoudt in de boom, het prototype van de moderne agnost, in een seculiere maatschappij, die weliswaar zoekend en nieuwsgierig is, maar ook afstand houdt. Wat overtuigde gelovigen van figuren als Zacheüs kunnen leren is juist het niet-weten wie God is. God is immers een ondoordringbaar mysterie, verblijvend in het ontoegankelijk licht. Zoals ook de Godsnaam 'ANOCHI' - 'Ik ben' - 'Ik-zal-er-zijn-zoals-ik-er-zijn-zal' getuigt van de ongrijpbaarheid van de Eeuwige. Al te goed weten wie God is, doet aan dit geheimenis geen recht.

Daar staat tegenover dat God de mens schiep naar zijn beeld. Niet-weters, zoekenden laten in hun zoeken misschien ongeweten toch ook iets van God zien. Zij zijn immers ook beelddraggers van God. Zacheüs in de boom, verborgen en verlangend, spiegelt als beelddrager de verborgenheid van God, maar ook het verlangen van God. God houdt zich schuil, is de ervaring van velen. Maar God is ook zoekend, naar mensen, net zo zoekend en verlangend als mensen zijn naar God.

Om redenen als deze acht Halík ontmoetingen van gelovige én twijfelende kinderen van Abraham van groot belang.

Vandaag, op deze startzondag, is er in de workshop 'Interreligieus gesprek' ook nagedacht en gesproken over de toenadering van joden, christenen en moslims tot elkaar. Zij zijn immers ook allen kinderen van Abraham. Juist in onze gevaarlijke en gewelddadige tijd is het van groot belang dat de kinderen van Abraham elkaar niet laten vallen, elkaar niet veroordelen en de maat nemen, maar elkaar opzoeken en toenadering blijven zoeken. Dat er aandacht is voor wat de ander beweegt. Dat er bij alle verschillen gezocht wordt naar wat ons als kinderen van Abraham bindt. En dat er ook de bereidheid is om van elkaar te leren.

In de workshop 'Interreligieus gesprek' stond de vraag centraal of joden, christenen en moslims ook samen kunnen bidden. Die vraag is, naar ik begrepen heb, voorzichtig met ja beantwoord. We zullen dat dan ook daadwerkelijk gaan doen, zo dadelijk, zoals jullie in de liturgie kunnen zien.

Voor nu wil ik afsluiten met woorden van de islamitische mysticus Ibn Arabi. De toenadering begint bij hem in zijn eigen hart. De laatste drie regels van zijn gedicht zullen daarna in het Arabisch worden gezongen, op een Soefi-melodie.

Tegen iemand, wiens godsdienst verschilt van de mijne, zal ik niet langer zeggen:

Mijn godsdienst is beter dan de jouwe.

Want mijn hart is bereid om welke vorm dan ook aan te nemen,
een weidegrond voor gazellen te zijn,
een klooster voor monniken,
een tempel voor beelden,
de Ka'aba voor wie een gelofte afgelegd heeft,
de tafels van de thora, de schriftrollen van de koran.
Voor mij is er alleen maar de godsdienst van de liefde:

Waar haar opgang mij ook heen voert
zal liefde mijn belijdenis zijn en mijn geloof.
Ibn Arabi (islamitische mysticus, 1185-1240, geboren in Spanje, gestorven in Damascus)

(Uit: Awraham Soetendorp, Maria de Groot, Abdulwahid van Bommel, *Kinderen van Abraham*, Baarn 2003)